

"Sana her ne iyilik erişirse Allah'tandır." ayetine binaen; yaptığımız iyiliklerde kendimize hiç mi pay çıkarmayacağız? Risalelerde bu konu hakkında bilgi var mıdır, izah eder misiniz?

İnsanda iki türlü fiil cereyan eder, birisi ihtiyarî diğeri ise ızdırarî. Birincisinin ortaya çıkmasına insan iradesi şart kılınmış, ikincisi ise tamamen onun iradesi dışında. İhtiyarî fiillerde insanın elinde sadece talep etme, meyletme, kesb etme var; yaratma ise Allah'a mahsus.

"Âdetullah üzerine, irade-i külliye-i ilâhîye abdin irade-i cüz'iyesine bakar."(1)

Kul bir işi yapmak için cüz-i iradesini sarf ettikten sonra, o işe küllî irade taallûk eder ve o fiil yaratılır. Mesela bir insan konuşmayı ancak dileyebilir. Fakat insanı konuşuran yine Allah'tır. İnsan ders çalışmak ister. Ancak ders çalışması için görme fiilini, anlama fiilini, yazma fiilini yaratan Allah'tır. İşte bundan dolayıdır ki insanın cüz-i iradesi sadece istemekle kayıtlıdır. İstedğimiz fiilleri yaratan yine Cenab-ı Hak'tır. Bundan dolayı ki insan işlediği hayırlı fiilleri kendine mal etmesi yani **ben yaptım ben ettim** demesi doğru değildir.

Kainattaki her şeyin Halıkı ve Rabbi'nin Allah olduğunu ihsas etmektir. Yani bizim tüm azalarımızı ve ruhi hassalarımızı yaratan Allah olduğu gibi, bizden sudur eden görme, işitme, konuşma v.s gibi fiillerimizde Allah tarafından yaratılmaktadır.

İnsan istediği ve irade ettiği şeyler iki kısımdır. Bunlardan birisi, iyi şeyler, diğeri kötü ve fena şeylerdir. Allah sizin iyi insan olmanızı ve rızası dairesinde hareket etmenizi istemektedir. Bundan dolayı, sizin iyilik işlemeniz için göz, kulak, akıl, kalp ve dil gibi aza ve hissiyat vermiştir. Bunların iyi ve hayırlı yönde kullanılması için, sizi teşvik etmekte ve peygamberler ile kitapları göndermektedir. **"Bunları yaptığınız takdirde hem dünyada rahatlık hem de ahirette ebedi rahatlık kazanacaksınız."** diye insanların hayırlı işler işlemesini istemektedir.

İşte hem işlenen hayırlı şeyleri yaratan ve hayırlı şeylerin işlenmesi için gereken tüm şartları yerine getiren Allah'tır. Fakat bu kadar teşviklere ve bu kadar iltifatlara rağmen, yine de günahlarda ısrar edilirse elbette "bu istek ve arzu Allah'tan değil, sizin nefsinizdendir" diye ifade edilmektedir.

Fiillerin yaratılmasının ancak Allah'a ait olduğu bu fiillerin hayırlı olanlarının Allah tarafından istendiğini, hayırsız ve fena olanların ise insanlar tarafından istendiğini ve arzu edildiğini izah etmektedir.

• Hayır ve Şerri Allah'ın Yaratması:

İnsanın irade ve ihtiyariyle işlediği, hayır olsun şer olsun, bütün amellerini yaratan ancak Cenâb-ı Hak'tır. O'ndan başka Halik yoktur ve yaratmak O'na mahsustur. Lakin, hayrı ve şerri insan kendi ihtiyariyle istemekte, dolayısıyla da mes'uliyeti o çekmektedir. Bu hakikate iki misâl ile işaret etmeye çalışalım.

İnsan ruhuna görme kabiliyetini veren, ruh ile göz arasındaki münasebeti kuran ve göz fabrikasına ışığın bir hammadde gibi girerek görmeyi netice vermesini takdir eden Allahü Azimüşşân'dır. Bu fiillerde insan iradesinin ve kudretinin hiçbir te'siri yoktur. O halde, görme fiilini yaratan ancak O Hâlık-ı Küllî Şey'dir.

Fakat Cenâb-ı Hak, insana bazı şeylere bakmasını helâl, bazılarını ise haram kılmıştır. İşte insan O'nun helâl kıldığı şeylere bakmakla hayır, haram kıldıklarına bakmakla şer işlemiş olur. Her iki hali de, yâni hayır ve şerri netice veren iki görme fiilini de, yaratan Allah'tır.

Aynı şekilde, yürüme fiilini yaratan da Cenâb-ı Hak'tır. İnsanın herhangi bir yere veya istikamete gitmeyi arzu etmesiyle birlikte ayaklar onun seçtiği hedefe doğru harekete başlar. İnsanın bu hareketi ihtiyari bir fiildir. Bu fiil ile bir ıztırarî fiilin, meselâ, dünyanın güneş etrafında dönmesinin farkı açıktır.

Cenâb-ı Hak güneşe dünyayı istediği gibi hareket ettirme iradesini vermemiştir. Bu sebeble dünya Allah'ın takdir ettiği yörüngede milyarlarca seneden beri dönmektedir. Fakat insanın yürüme fiilinin yönünün tâyin ve tesbitini onun cüz'î iradesine bırakmıştır. Yürüme fiilini Allah yaratmakla birlikte, gidilecek yeri insan tercih ettiğinden, mes'uliyet ona aittir. O halde insan Cenâb-ı Hak'ın yarattığı yürüme fiiliyle O'nun emrettiği bir yere gittiğinde hayır, yasakladığı bir yere gittiğinde ise şer işlemiş olur. Bu iki misâle insanın diğer fiillerini kıyas edebiliriz.

O halde, hayır ve şerrin Allah'tan olması, bizim yaptığımız bütün amelleri O'nun yaratması demektir.

• Hidâyet ve Dalâlet:

Hayır ve şerrin Allah'tan olması cihetiyle, insanları hidâyete erdiren ve dalâlete düşüren ancak O'dur. İnsanlar birbirinin hidâyet ve dalâletine sadece sebep olurlar. Hidâyet ve dalâleti Cenâb-ı Hak'ın yaratmasını yanlış anlayan bazı kimseler, "**Hidâyet Allah'tandır, O nasib etmedikten sonra insan doğru yola giremez.**" diyerek, hem başkalarını ikaz ve irşad etme yolunu kapatmakta, hem de kendilerini kusurlarından mazur göstermek istemektedirler.

Önce şunu belirtelim; Cenâb-ı Hak'ın dilediğine hidâyet buyurması caizdir. İnsanları saadete erdiren ve şekavete düşüren ancak O'dur. Lâkin Hâlık-ı Hakîm'in bir kulunda dalâlet yaratması, o kulun kendi cüz'î iradesini kötüye kullanması sebebiyledir. Yoksa, kul kendi kabiliyetini dalâlete yöneltmedikçe, Cenâb-ı Hak onu

o yola sevk etmez.

Aynı durum hidâyet için de söz konusudur. Nasıl ki insan rızık için gerekli bütün teşebbüsleri yaptıktan ve sebeblere tevessül ettikten sonra neticeyi Allah'tan bekler. Zira **Rezzâk (rızık verici)** ancak O'dur. Sebepleri mükemmel bir şekilde yerine getirmekle rızık elde etmeye muhakkak gözüyle bakamaz. Aynen öyle de bir kimseye Allah'ın emir ve yasaklarını en güzel bir şekilde tebliğ eden insan, neticeye kesin gözüyle bakamaz. Zira, **Hadi (hidayete erdirici)** ancak Allahü Azimüşşân'dır. O Zât-ı Zülcelâl'in dilediğine hidâyet vermesi ise, hidâyet şartlarına riayet eden kimseye, dilerse hidâyet vereceği demektir.

Yoksa, hidâyet sebeplerine teşebbüs etmemek mânâsına gelmez. Bu düşünce tarzı rızık misâlinde, tarlaya tohum ekmeden mahsul beklemeye benzer.

Bu noktada bir hususun açıklanması gerekmektedir. Tarlasına tohum ekemeyen kimsenin mahsul alamayacağı kesindir. Her sebebe hakkıyla riayet eden kimse ise yüzde doksan dokuz ihtimalle mahsule kavuşur. Yüzde bir ihtimal ile dolu, sel, kuraklık gibi bir musibet söz konusu olabilir. İşte, az da olsa netice alamama ihtimalinin bulunması insanın dergâh-ı İlâhiye'ye iltica etmesi ve O'na yalvarması hikmetine binâendir. Bu hakikat, hidâyet meselesi için de söz konusudur.

• **Bütün iyiliklerin Allah'tan, Kötülüklerin Nefisten Olması:**

Misâllerin hakikat yıldızlarını gözetmekte birer dürbün vazifesi görmesi kaidesinde, bu hakikati bir temsil ile açıklamaya çalışacağız.

Bir padişahın, memurlarından birisine kâfi miktarda altın vererek, bunların bir kısmıyla Kur'ân-ı Kerim tab'edip dağıtmasını emrettiğini, diğer kısmıyla da ahalinin ibâdeti için Süleymaniye gibi bir cami, ilim ve irfan sahasında terakkileri için Fatih Külliyesi gibi bir külliye ve düşmana karşı en güzel şekilde hazırlanmaları için de Selimiye gibi bir kışla yaptırmasını ferman buyurduğunu farzediniz. Bu memur verilen emirleri aynen yerine getirdiği takdirde ortaya çıkacak hayırlı neticelere sahip çıkabilir mi? "*Bütün bu Kur'ân-ı Kerimleri ben bastırdım, bu cami, külliye ve kışla hep benim eserlerimdir.*" diyebilir mi?

Fakat o memur, padişahın emrinin hilâfına, altınlarla Kur'an bastırmak yerine, insanların itikad ve ahlâkını bozacak eserler bastırarak dağıtsa; cami, külliye, kışla yerine insanları ahlâken sukut ettiren rezalet yuvaları açsa, gençleri devlete ve millete düşman hale getirecek kamplar kursa bütün bu faaliyetlerin neticesi olarak cemiyet hayatı alt üst olsa, bu adam diyebilir mi ki, "*Bütün bu işleri padişah yaptı, çünkü bana bunları yapmam için gerekli sermayeyi o verdi?*"

Her iki halde de sermayeyi veren padişah'tır. Sermaye padişahın emri üzerine kullanıldığında bütün şeref ona aittir. Emrinin aksine kullanıldığında ise ortaya çıkacak bütün şer ve tahribat sermayeyi yanlış yolda kullanan kişiye ait olur.

Cenâb-ı Hak da herbir insana akıl, hafıza, hayal gibi hârika cihazlar takmış ve herbiri ayrı bir âlemin kapısını açan görme, işitme, korkma, sevme gibi nice hisler vermiştir.

Gözün büyüklüğünü ve görme sahasını iradesiyle takdir ettiği gibi, neye bakılıp neye bakılmayacağını da hikmetiyle tâyin etmiş ve tercihi insanın cüz'î iradesine bırakmıştır. Aynı şekilde, insanın neyi dinleyip neyi dinlemeyeceğini, neyi konuşup neyi konuşmayacağını tesbit etmiştir. Bütün azaların ve latifelerin kendi emri üzere kullanılması halinde, insana mükâfat olarak cennette ebedî bir saadet ihsan edeceğini de vaad etmiştir.

İşte insan, Hak Teâlâ'nın ihsan ettiği bu büyük sermayeyi O'nun nzası istikametinde kullandığında, ortaya çıkan dünyevî ve uhrevî neticeleri Allah'tan bilmeli ve O'na minnettar olmalıdır.

"Lezzetli üzüm salkımlarının hasiyetleri kuru çubuğunda aranılmaz."(2)

hakikatini rehber edinerek kendisine ihsan edilen nimetleri gasb ve temellük etmemelidir. Cenâb-ı Hakk'ın ona lütfettiği bu büyük sermayeyi, O'nun rızası hilâfına kullanan kimse, elde edeceği şerli neticelerden elbette ki tamamen mes'ul olacaktır.

Dipnotlar:

(1) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Bakara Suresi 7. Ayet Tefsiri.](#)

(2) bk. [Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, Yedinci Risale](#)